

Co se skrývá pod označením dezinformace

Předtím, než se detailněji podíváme, jak dezinformace ve společnosti fungují, si musíme vyjasnit, co se pod tímto pojmem skrývá. V současné době se setkáváme s různými označeními, jako fake news, hoaxy, konspirační teorie nebo propaganda.

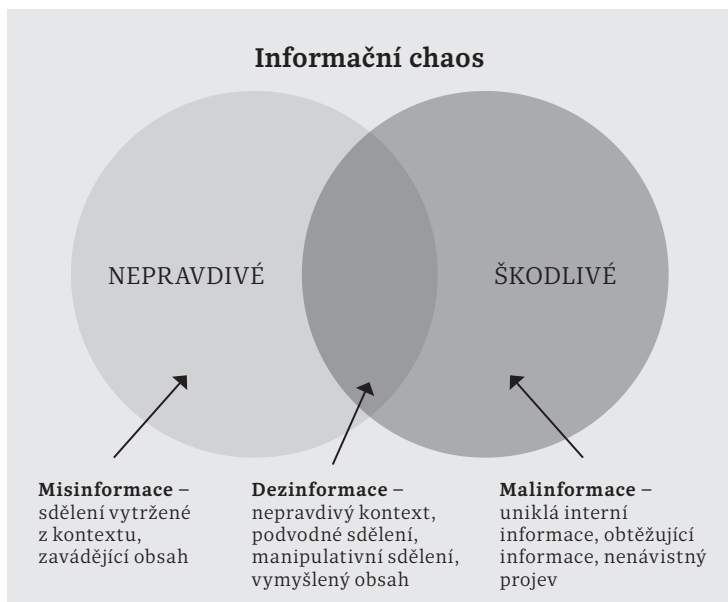
Výkladu těchto pojmů se věnuje mnoho vědních oborů a specialistů – jazykovědci, mediální experti, politologové, novináři a řada dalších. V médiích, odborných publikacích nebo z úst expertů slyšíme spoustu definic, ve kterých se často složitě orientujeme, případně je vzájemně zaměňujeme. Pojďme si tedy nejdříve krátce vysvětlit, co znamenají a jak jim rozumět.

Nejčastěji používaným pojmem jsou **dezinformace**. Kdybychom nahlédli do jakéhokoliv výkladového slovníku, dozvíme se, že se jedná o slovo latinského původu a skládá se ze dvou částí – předpony „dis“, která znamená zápor, a „informare“, což je utváření mínění. Na základě této definice je dezinformace nepravdivá nebo zkreslená, úmyslně šířená informace. Jejím cílem je ovlivnit jednotlivce, skupinu lidí nebo celou společnost, často působí na veřejné mínění. Ovlivnění může být jak v negativním, tak i pozitivním smyslu.

Jako příklad bychom mohli uvést zprávy o údajném zabití studenta Martina Šmída na Národní třídě 17. listopadu 1989.

autoři Claire Wardleová a Hossein Derakhshan ve své zprávě pro Radu Evropy a zařadili ho mezi pojmy dezinformace a misinformace. Malinformace je pravdivá informace, která je ale šířena za účelem někoho poškodit, může jít o únik soukromých informací, které se záměrně dostanou na veřejnost. V praxi se může jednat například o zveřejnění soukromých fotografií politiků nebo celebrit v choulstivých situacích. Cílem malinformace není jenom poškození pověsti či reputace konkrétní osoby, ale také značek, firem nebo i států. Příkladem je válka na Ukrajině, kdy proruská propaganda začala otevírat historická témata, například roli Stepana Bandery nebo volyňský masakr v roce 1943, s úmyslem očernit ukrajinskou prozápadní vládu.

Uvedená vymezení spolu úzce souvisí a jejich význam se často překrývá; v praxi spíše převažuje pojem dezinformace.

Digitalizace, elektronická média a online sociální sítě zpopularizovaly další pojem, kterým je **hoax**. Nejedná se o zcela nové označení, jeho původ najdeme na přelomu 18. a 19. století a bývá spojován především s žurnalistikou. Pod hoaxem si můžeme představit například falešnou zprávu, fámu nebo také poplašnou zprávu, vtip, případně novinářskou kachnu. Podstatou hoaxy je, že obsahuje vyhocené a velmi emotivní téma. Za účelem důvěryhodnosti je většinou dáván do souvislosti se známou osobou, celebritou, expertem nebo uznávanou autoritou. Cílem hoaxy je doručení emotivní informace a zároveň snaha přesvědčit čtenáře, aby informaci dále sdíleli. Často se projevuje ve formě poplašných řetězových zpráv, které se šíří sociálními sítěmi nebo e-mailem. Jeho podstatou je poutavý titulek tzv. click-bait, který nutí čtenáře, aby na něj kliknul a následně ho přeposlal. Jako příklad můžeme uvést údajnou informaci, že společnost Lidl nabízí bezplatnou kartu k výročí svého vzniku. Odkaz se objevil na facebookových stránkách, lidé nejdříve museli vyplnit krátký profilový dotazník, pak byli vyzváni k šíření a následně po nich byly vyžadovány údaje o platební kartě. Jednalo se o podvrh s cílem vylákat osobní

Příklad hoaxy, jehož cílem bylo vylákat osobní údaje zákazníků.

údaje zákazníků, ale akce byla velice cílevědomě koordinována se skutečnými aktivitami Lidlu, především s přechodem k Lidl aplikaci.

Pokud zůstaneme v novinářském prostředí, narazíme na další pojem, kterým jsou **fake news**. Podstatou je záměrné šíření zpráv, které na první pohled vypadají jako důvěryhodné a čtenář je tak také vnímá. Zpráva se opírá o věrohodná fakta, ale jsou do ní vloženy i zavádějící a nepravdivé informace. Příkladem může být událost z března 2018, kdy došlo k otravě ruského exšpiona Sergeje Skripala a jeho dcery nervovým jedem novičok. Jed se vyvíjel na území bývalého Sovětského svazu, Rusko ale obvinilo Českou republiku z toho, že se tato smrtící látka vyráběla v českých laboratořích. Naše vláda tvrzení popřela a dalším vyšetřováním se zjistilo, že se sice novičok v Česku vyráběl, ale jednalo se o úplně jiný druh, než kterým byli Skripal a jeho dcera otráveni. Tuto informaci už ale ruská strana nikde nezmínila. Komunikovaná zpráva tak byla pravdivá jenom zčásti.

Fake news se dostaly do centra pozornosti zejména s prezidentskou kampaní Donalda Trumpa v roce 2016, kdy jeho stoupenci mimo jiné záměrně šířili, že volbu jejich kandidáta podpořil i papež. Trump krátce po svém zvolení termín fake news zpolitizoval a použil ho k diskreditaci zavedených médií, která podle něj informují nepravdivě a vytrhávají věci z kontextu. Podobný trendrazil v České republice i prezident Miloš Zeman prostřednictvím svého tiskového mluvčího Jiřího Ovčáčka, jenž se vymezil vůči některým sdělovacím prostředkům a označil je za šířitele fake news.

Dalším pojmem, se kterým se můžeme setkat, je **fáma**. Jde o smyšlenou, polopravdivou či nepravdivou informaci o osobě nebo události. Vzniká v době, kdy nastane nějaká